

יוני 2026

דארווין באיילון דרום/ סמדר רייספלד

When I think back on all the crap I learned in high school
It's a wonder I can think at all

(Paul Simon)

כשאני נזכר בלימודי התנ"ך בבית הספר, אני נע בין אנחה לצחוק. למדנו אותו גם כספר היסטוריה וקיבלנו את הדברים כפשוטם. על דארווין או על האבולוציה, כלל לא שמענו. רק בעשור הרביעי לחיי התחלתי להיחשף אליה, תחילה בטיפין, ומאז אני ממשיך לאסוף רסיסי מידע שממלאים את החסר.

כך הגעתי לספרה של סמדר רייספלד, שהוא ניסיון מעניין לשלב בין פרוזה לבין רעיונות מדעיים. רייספלד, אישה רבת פעלים, אינה מסתירה את אהבתה לדארווין- לא רק כסופרת אלא גם כחוקרת סקרנית של רעיונותיו.

תיאור העלילה בפסקה קצרה- נעמה עובדת כאחות בפגיה ומעריצה את דארווין. היא נשואה לאמן שיוצר מיצגים פיזיים וויזואליים. תוך כדי הספר אנו נחשפים לעבודת הקודש של הפגיה, יחסיה בעבודה ומחוצה לה (כמובן שהעניינים מסתבכים) ודארווין מציץ כל פעם אם בעובדות מעניינות ואם במשל.

תורת האבולוציה, שנהגתה בידי צ'ארלס דארווין, מהמדענים המשפיעים ביותר בתולדות האנושות, מבוססת על עיקרון הברירה הטבעית: מי שמותאם טוב יותר לסביבתו הוא זה ששורד ומעביר את תכונותיו לדורות הבאים. שינויים זעירים ב-DNA הנוצרים באקראי לאורך מיליוני שנים, הם שמאפשרים התאמה זו (ואם לתמצת למשפט אחד באנגלית- The survival of the fittest).

בחירתה של רייספלד למקם את גיבורת הספר בפגיה היא סמלית. זהו מקום שבו אילולא ההתערבות האנושית, הטבע היה מחליט אחרת. הפגיה מהווה מעין נקודת מפגש בין הברירה הטבעית לבין החמלה האנושית.

"הפגיה היא מותר האדם", אמר לה פרופ' ירון כשקיבל אותה לעבודה. "בטבע, ללא הטיפול שלך וללא האמצעים הטכנולוגיים האלה, אין שום סיכוי בעולם שהעובר הזה היה שורד אפילו יום".

הניסיון לשלב בין עולם הפרוזה לעולם המדע ראוי להערכה, אם כי התוצאה אינה יוצאת מגדר הרגיל- הפרוזה לא מספיק עמוקה, התפרים בעלילה לעיתים גסים וגם בעיסוק בדארווין חסרה התייחסות יותר מעניינת לדוגמאות (אם כי יש אחת כזו מעניינת די בתחילת הספר). חסרה גם התייחסות רחבה יותר לדמויות מפתח מסביבתו המדעית כמו המדען אלפרד ראסל וואלס שעבד בקצה השני של העולם על תיאוריה דומה ולתומס האקסלי עוזרו חד הלשון וחם המזג.

בהקשר זה נזכרתי בפרק מתוכנית הרדיו המיתולוגית "שעה היסטורית" (פרופ' מיכאל הרסגור זיכרונו לברכה ואלכס אנסקי ייבדל לחיים ארוכים). הקטע להלן כן מוזכר בספר אך במשפט אחד והיה ראוי להרחיב עליו. אם כן, מתוך התוכנית-

הכנסייה האנגליקנית, ידעה שתורת האבולוציה שומטת חלק נכבד ביסוד האמונה ויצאה למלחמה נגד דארווין. למשימה נבחר סמואל וויילברפורס, שהיה ראש הלשכה הדתית של מלכת אנגליה, הבישוף של אוניברסיטת אוקספורד ועוד כהנה וכהנה תארים.

העימות נקבע להיערך באוניברסיטת אוקספורד, יום שבת 30 ביוני, 1860. דארווין, נחבא אל הכלים, העדיף לא להגיע והאקסלי ("הבולדוג של השטן", כך כונה) התייצב בגאון למשימה. לקראת סוף הוויכוח הפומבי, וויילברפורס ביהירותו הרבה, שאל את האקסלי שאלה קנטרנית- "האם אתה מצאצאי הקוף מצד אביך או מצד אימך?".

האקסלי ענה לאט והדגיש את דבריו- "האזנתי בתשומת הלב לנאומו של אדוני הבישוף, לא מצאתי בנאום אפילו לא עובדה או טענה חדשה אחת מחוץ להערה הנוגעת לאבותיי. ובכן אני מעדיף למיין בין אבותיי קוף עלוב, מאשר אדם מוכשר ביותר בעל אמצעים ובעל השפעה אשר מנצל את היתרונות שלו כדי לעוות טענה מדעית רצינית, כך שבינו לבין הקוף- אני מעדיף את הקוף."

צחוק אדיר התפשט באולם והסטודנטים הרבים שגדשו את האולם קמו על רגליהם (לידי אחת התעלפה ואשת בישוף אחר אמרה- אם זה נכון ואנו מצאצאי הקופים, אני מקווה שלפחות זה לא ייודע בציבור...). הדיבייט הזה נשאר מפורסם לדורות ולאחריו הכנסייה האנגליקנית כבר לא העזה להתערב בשום וויכוח מדעי.

אסיים בשתי אנקדוטות, הראשונה מהספר והשנייה מההיסטוריה-

- הסימפטיה. דווקא בה ולא באהבה, דארווין בחר כרגש שהוא "גולת הכותרת של המין האנושי". דארווין הבין והנחיל זאת הלאה שהחמלה והסימפטיה אינן מתת אל, אלא תוצאה של תהליך ארוך של התפתחות שנתן יתרון שרידותי לחברות אלו.
- מקום קבורתו של דארווין. האקסלי דאג לדארווין שהיה למעשה אביו הרוחני, לחסד אחרון עם מותו. דארווין, שבצעירותו היה סטודנט ללימודי כמורה וסיים כמדען שבעקבותיו וללא כוונתו גרם לרבים להטיל ספק באמונה באל, נקבר בכנסיית ווסטמינסטר לצד מלכי האומה וכך באופן אירוני, עד היום, מי שמגיע ללונדון ורוצה להעלות לקברו- מוזמן לבקר בכנסייה.

נתי.